

Биљана Ђорић-Француски
Филолошки факултет, Београд

РЕЦЕПЦИЈА РОМАНЕСКНОГ СТВАРАЛАШТВА ЏОРЏА ОРВЕЛА КОД НАС

*Све у свему, људи желе да буду добри,
али не сувише добри, и не баш све време.*

Џорџ Орвел

Славни британски писац Џорџ Орвел (George Orwell, 1903-1950), чије је право име Ерик Артур Блер (Eric Arthur Blair), рођен је у Индији, да би се убрзо са породицом преселио за Енглеску, где је похађао ексклузивну школу у Итону. Служио је у Империјалној полицији у Бурми, и на основу тих искустава пише свој први роман *Бурмански дани* (1934). Желећи да побегне не само од империјализма, већ и од сваког облика доминације човека над човеком, одлази за Европу, где се прехрањује обављајући разне лоше плаћене послове, живећи готово у беди, и тај период свог живота описује у аутобиографском делу *Нико и ништа у Паризу и Лондону* (1933). Објављује још два романа: *Свештеникова ћерка* (1935) и *Нека цвета аспидистра* (1936), а после путовања на север пише страствено дело о масовној незапослености, беди и пролетерском животу – *Пут у Виган Пир* (1937). Касније одлази у Шпанију да се бори на страни републиканаца, и дело у коме износи своја сећања на шпански грађански рат, *Каталонији у част* (1938), многи сматрају за његово највеће достигнуће. Претња да ће доћи до рата очигледна је у његовом наредном роману – *Излазак на ваздух* (1939), у коме доминирају фрустрација и носталгичност главног јунака. У међувремену се бави и новинарством, па пишући политичке и књижевне коментаре сарађује у многим часописима, а ради и као књижевни уредник за *Tribune*, ратни дописник за *Observer* и редовни сарадник за *Manchester Evening News*. Орвелови есеји објављени су у збиркама *У китовој утроби* (1940), *Критички есеји* (1946), *Лов на слона* (1950) и *Енглеска твоја Енглеска* (1953). Па ипак, Орвел је несумњиво најпознатији по својим јединственим политичким сатирама и алегоријама *Животињска фарма: бајка* (1945) и *Хиљаду деветсто осамдесет четврта* (1949), које су му донеле славу широм света.

Оба ова дела у преводу су објављена – мада са изузетно великим за- кашњењем – на српскохрватском језичком подручју, и то у више само- сталних издања, као и у оквиру Орвелових сабраних дела, што значи да је овај писац наишао на одличан одзив у нашој преводилачкој рецепцији. У овом раду биће представљено истраживање рецепције Орвеловог рома- неског опуса на простору бивше Југославије, све до њеног распада 1992. године, и анализирани сви текстови у којима се говори о овом британс- ком писцу, пронађени у књижевним студијама, часописима и листови- ма, као и другим периодичним или дневним публикацијама објављеним на српскохрватској језичкој територији у том периоду. Први пут роман 1984 објављен је код нас скоро две деценије пошто је написан – 1968. го- дине, код београдског издавачког завода „Југославија”, у преводу Владе Стојиљковића и са предговором Леа Матеса, а затим у још два издања 1977. и 1978. године, док је четврто издање два пута штампано исте, и то баш 1984. године: једном код „Београдског издавачко-графичког завода”, а други пут у сарадњи овог издавача и загребачког „Аугуста Цесареца”. Мало је позната чињеница да је роман *Животињска фарма* први пут на нашем језику изашао у Минхену, још 1955. године, под насловом *Фарма животиња: савремена басна*, и у преводу Слободана Станковића, а изда- вач овог дела била је „Искра”. Међутим, како та књига сигурно није лако проналазила пут до наших читалаца, можемо сматрати да се са објављи- вањем овог дела још више каснило него што је то био случај са романом 1984 – готово три деценије, јер је оно по први пут код нас објављено 1974. године, код загребачког „Наприједа”, у преводу Владимира Роксандића и са предговором Леа Матеса, а затим и 1979. године код истог издавача. Исти овај превод објавиће 1985. године и загребачки „Аугуст Цесарец” и „Београдски издавачко-графички завод”, који ће штампати још једно из- дање 1987. године. Осим споменутих издања, ова два Орвелова романа објављена су и у едицији „Одабрана дјела Џорџа Орвела” у шест томова код загребачког „Аугуста Цесареца” 1983. и 1984. године, заједно са сле- дећим књигама: *Нитко и ништа у Паризу и Лондону*, *Зашто пишем и други есеји*, *Бурмански дани*, *Каталонији у част* и *Сјећања на шпањолски грађански рат*. У оквиру Орвелових сабраних дела, роман 1984 изашао је у преводу Антуна Шољана.

У нашој књижевној периодици, међутим, много су заступљенији пре- води Орвелове есејистике него фикције, а објављено је и неколико написа чији су повод били представа хрватског глумишта, постављена на основу романа 1984, и истоимени филм. Есеји „Тоталитаризам и књижевност” и „Зашто пишем” у преводу су штампани по два пута, а „Политика и језик” из књиге *Лов на слона и други есеји* чак четири пута. Из ове збирке објав- љен је и насловни чланак, а поред есеја „Смисао рата” и „Вешање” Орвел

је такође представљен нашој читалачкој публици и као књижевни критичар, преводима есеја „Исповест једног критичара”, „Raffles и госпођица Blandish” и „Унутар кита” (о делу Хенрија Милера). Што се тиче Орвелових романа, једино је београдски *Студент* објавио превод одломака из *Животињске фарме*, у четири наставка 1971. године (бр. 12, 13-14, 15 и 16-17), а 1975. године (бр. 13) исти овај лист доноси и превод одломака из романа 1984. И у критичкој рецепцији наилазимо на написе о Орвеловој есејистици, али су знатно заступљенији они који говоре о романима овог британског писца, а нарочито су бројни прикази подстакнути објављивањем превода Орвелових романа *Животињска фарма* и 1984. Током издвојеног периода таквих библиографских јединица има укупно тридесет и три, па Орвела према резултатима истраживања можемо слободно сврстати у британске писце о којима је наша послератна критика највише писала.

Београдски лист *НИН* у броју од 26. октобра 1952. године (стр. 8-9) уз превод Орвеловог есеја „Убио сам слона” објављује и нешто дужу и садржајнију белешку о писцу коју прилаже преводилац М/акс/ Еренрајх (алијас, Карло Остојић). Он Орвела сврстава међу најеминентније енглеске књижевнике, али му такође замере на политичкој ортодоксности, и то са позиције левице. И поред тога, аутор белешке истиче као врлине *искреност* и *душевни интегритет* овог романописца, који не прихвата компромисе са стварношћу доба у коме живи. Окарактерисавши познати *Орвелов социјализам* као „комбинацију између врлина радничке класе и пропадајуће средње буржоазије”, Еренрајх наглашава да његов песимизам и мржња према тиранији највише долазе до изражаја у роману 1984.

Иако је у свом прегледу савремене енглеске књижевности, објављеном у загребачком *Вјеснику* за 7. октобар 1955. године (стр. 9), под насловом „У знаку равнотеже (Запис о сувременој енглеској књижевности)”, Орвелу посветио само неколико реченица, Новак Симић убрзо се нашао на удару жестоке критике у осврту Дарка Сувина „Најприје анализа”, који доноси загребачки *Студентски лист* у броју за 1. новембар исте године (стр. 5). Симић, наиме, објашњава да се енглески писац у својој сатири *Животињска фарма* путем алегорија подсмева диктаторима, док у роману 1984 мрачно слика будућност човечанства, па додаје да је то дело „загрижљива сатира на социјализам будућности”. Сувин тврди да не може свако да се сложи са оним што је изречено у предметном прегледу, а нарочито пажљиву анализу захтева овлашно анатемисање Орвела и нетачна карактеризација романа 1984, јер је то утопистичко дело веома значајно због тога што писац приказивањем друштвених процеса и психологије власти битно доприноси нашем сазнању. Оно се не може протумачити као једноставна сатира на социјализам, сматра приказивач, зато што Орвел у

1984 протестује против нечовечног угњетавања, тиме што слика фузију нацистичког и стаљинистичког култа, и овај роман не треба схватити као пророчанство већ као опомену, истиче Дарко Сувин.

Скоро две деценије пошто је написано капитално Орвелово дело 1984, оно је тек први пут објављено на нашем говорном подручју 1968. године, са „Предговором” (стр. 5-17) који је написао Лео Матес. И сам аутор предговора пре свега истиче велико закашњење са којим се овај роман појављује код нас, а затим доста детаљно износи податке о животном путу и књижевном развоју енглеског писца, да би нагласио како Орвелову главну инспирацију чине „његови политички погледи и циљеви”, као и да се у његовом стваралаштву не могу раздвојити „политика и литература”. Још у претходном роману, *Животињска фарма*, Орвел помоћу животиња изражава своје политичке погледе, напомиње критичар и додаје да је већ у том роману очигледна пишчева потреба да отворено подигне узбуну како би се спречила пропаст човекове личности од стране супердржаве. У том смислу, наглашава Матес, и предметни роман представља упозорење, јер писац на основу онога што је доживео види како се приближава таква опасност, али то доводи и до једностраности његовог романа у тематском смислу, пошто је из фабуле избацио небитне елементе да би се сконцентрисао на сферу политичких односа које приказује. Исти овај проблем који мучи Орвела, а то је тотална пропаст човечанства у будућности, присутан је као основна тема и у роману *Врли нови свет* Олдоса Хакслија, напомиње приказивач и повлачи паралелу између њих, али указује и на то да се у оквиру обрађивања једног те истог проблема центар пажње у ова два романа знатно разликује, јер оно што је било споредно у Хакслијевом роману постаје код Орвела тежиште. Прецизније тумачећи поруку романа 1984, у коме су приказани политички систем једни тумачили као огледало стаљинизма, а други макартизма, аутор предговора у покушају да помири оба ова мишљења износи своје оригинално схватање да је најправедније и најрационалније ту поруку исказати у виду „протеста и упозорења које се односи на милитаризам и сваки други етатизам било које врсте и боје”. Без икакве дубље анализе приказаног романа као литерарног дела, Матес свој предговор завршава указујући на то да ће ово Орвелово остварење још дуго времена остати актуелно.

Међу бројним приказима подстакнутим објављивањем превода овог Орвеловог романа, као први се истиче чланак Предрага Протића у београдској *Илустрованој политици* за 22. април 1969. године (стр. 49), под насловом „Језива слика будућности (1984, роман Џорџа Орвела)”. Модерна дела овог жанра нам уместо светле пружају језиву слику будућности, па тако и предметни роман приказује потресну визију тоталитаристичког света, подвлачи аутор приказа и додаје да енглески списатељ у овом делу

ствара трагичне ситуације тако што представља владавину одређених политичких норми. За тако мрачну визију будућности Орвел је имао одређене друштвене моделе пред очима, истиче критичар наводећи не само стаљинизам, већ и макартизам као авет која се надвија над Америком, па затим закључује да, тиме што је у свом делу примере из тоталитаризма у разним земљама довео до крајњег апсурда, Орвел доказује да се противи свакој врсти ове појаве.

Београдске *Књижевне новине* 26. априла исте године (стр. 4) доносе приказ Властимира Петковића „Џорџ Орвел: 1984”. Овај критичар сматра да, упркос пропасти хитлеризма у Другом светском рату, Орвел у овом роману приказује визију друштва у будућности засновану на неким његовим карактеристикама, као и даљу еволуцију тоталитаризма уопште, мада указује и на присутност карикираних елемената стаљинизма. Поредећи Орвела са Јевгенијем Замјатином и Хакслијем, Петковић њихову сличност види у специфичном песимизму при изношењу личне концепције историје, у смислу опомене. Приказ се завршава похвалом преводиоцу Влади Стојиљковићу, који је добро обавио „свој врло тежак посао”.

И београдска *Књижевност* у броју за мај 1969. године (стр. 527-529) објављује приказ Даше Дрндић „Џорџ Орвел: 1984”. Указавши на немилосрдност овог романописца, који у својим романима о борби усамљених јунака против дехуманизованих људи на власти, никада ничему не повлађује, аутор приказа управо у тој особини види и корене његове вредности као књижевника. У предметном делу Орвел потенцира страх од будућности и машина, приказујући у својој *антиутопији* окрутну и прљаву слику света, истиче критичар, а затим износи неке замерке: да то дело не поседује истинску напетост, да је писац применио већ преживелу експлицитну литерарну технику и да је хумор присутан у претходним романима пресушио. У роману *1984* Орвел је приказао стравичну слику света, тиме упозоравајући човечанство на тоталну дехуманизацију у будућности, закључује Даша Дрндић, завршавајући приказ похвалом Орвеловог језика који се одликује многобројним кованицама и необичним изразима.

Следећи приказ на овај Орвелов роман написао је Милан Мирић у загребачком *Телеграму* за 30. мај исте године (стр. 4), под насловом „Залудна истина”. Приказивач истиче универзализам предметног романа и забринутост Орвела као човека пред оним што га чека у будућности, па зато тај писац у свом делу поставља питања која су до тада била неизречена. Аутор приказа затим пореди *1984* са романом Џека Лондона *Гвоздена пета*, јер сматра да ова два писца заузимају исти однос према човеку, мада додаје да је визија човекове будућности у Орвеловом роману нарочито мрачна будући да њој нема алтернативе, пошто британски писац слика потпуну и обезличену човекову неслободу у којој људи чак не-

мају право ни да се побуне као што би то могли у случају ропства. Наиме, истина коју приказују ова два романописца у наведеним романима већ је увелико постала свакодневни живот људи и нема начина да дође до неког истинског преокрета, па је услед тога та истина – као што је то речено и у наслову приказа – већ постала *залудна*, закључује Мирић.

Београдски *НИН* 27. јула 1969. године (стр. 13) објављује приказ Жике Богдановића „Фантасмагорије двојице сањара“, подстакнут истовременим штампањем 1984 и романа *Више него људски* америчког писца Теодора Стерцена. Критичар капитално дело енглеског романописца назива „Орвелов моралистички трактат“ због његове отворене моралистичке амбиције, нарочито при одговарању на питање о могућности спаса човека као представника људске врсте. Аутор чланка тумачи Орвелово мишљење да у будућности нема никакве шансе за човека и човечанство, пошто је у његовом роману једна тоталитаристичка ситуација доведена до коначних последица, као крајњи и неминован пораз човека који губи контролу над свешћу и постаје *не-биће*. Захваљујући Орвеловој снажној и изворној имагинацији, читалац је убеђен да чак ни оплемењујућа љубав не може човеку послужити као одступница, зато што, по пишевом мишљењу, човек „није дорастао датој ситуацији“, закључује аутор приказа и препоручује читаоцима овај антиутопијски роман који по својој књижевној вредности и концепту завређује њихову пажњу.

У чланку „GeorgeOrwell: кризе и тјескобе савременог човјека“, који загребачка *Књижевна смотра* доноси у броју за зиму 1969/1970. године (стр. 3-10), Мирослав Бекер указује на Орвелову политичку супериорност над савременицима, од којих се он разликовао по проницљивости при анализирању политичке ситуације. Као особине његовог карактера и књижевног дела, критичар још истиче интегритет, доследност, храброст и фасцинацију суровошћу и силом, али и двозначност, односно, дуализам између идеализма и егоцентричности просечног човека. Роман 1984 аутор чланка назива једном од најцрњих визија о будућности цивилизације, као и песимистичном и мрачном сатиром, у којој енглески писац изражава свој опсесивни страх од уништења људске индивидуалности и идентитета, како би упозорио читаоца да је тоталитаризам опасност која заиста латентно постоји у данашњем друштву. Ово дело нарочито је успешно због тога што је у њему дочарана атмосфера тескобне неизвесности, подвлачи приказивач, мада напомиње да је први део романа потреснији због тога што је реалистичан, док у другом делу књига поприма симболичну димензију. У закључку се аутор приказа пита колико се од предвиђања изнетих у предметном роману остварило за две деценије које су протекле од његовог објављивања, па онда подсећа на неке појединости које су заиста постале стварност. Напоменувши да су то све ипак била нагађања,

Мирослав Бекер закључује да такву будућност вероватно нећемо доживети, али да она на жалост није потпуно искључена.

Један од приказа који се појављују у домаћој критици убрзо по објављивању Орвелове 1984 на нашем језику јесте чланак анонимног аутора „Поглед у будућност”, објављен у београдском листу *НИН* за 4. јануар 1970. године (стр. 7). Предметни роман оцењен је као ремек-дело антиутопије, жанра који изражава сумњу у остваривање беспрекорне друштвене заједнице и њен морални препород у будућности. Будући да таква сумња не само да није оповргнута, већ добија све више потврда, дела слична приказаном роману довела су до формирања депресивне моралне климе, у виду новог светског бола, подвлачи аутор чланка и додаје да је у овом смислу Орвел отишао најдаље баш у роману 1984, који оцењује као *страхотну* визију тоталитаризованог света у будућности. У таквој цивилизацији је уз помоћ механизма тоталитарног друштва искорењен и последњи, најесенцијалнији аспект људског бића, а то је његова бунтовна природа, закључује анонимни приказивач.

Београдска *Култура* 1970. године (стр. 184-187) објављује приказ Симона Симоновића под насловом „Моћ није средство, моћ је циљ”, у коме аутор истиче да романом 1984 Орвел упозорава на то да модеран живот не води неизбежно до развоја људског друштва. Предметни роман чак садржи изванредан елемент негативности, пошто Орвел таквим развешавањем постојеће визије будућности прети да обезвреди човека, наглашава приказивач, па зато ово дело сврстава у негативне или антиутопијске визије будућег друштва. Поредити затим Орвела са Замјатином и Кафком као претходницима у таквом негативном визионарству, критичар тврди да енглески романописац иде корак даље јер су његова предвиђања толико сурова и злослутна да доводе до потпуног човековог уништења. То што су Орвелова упозорења поткрепљена чињеницама из стварности, као што су све чешће присуство догме у модерном животу, као и манипулисање људима помоћу разних идеологија, само потврђује савременост и значај пишчевих упозорења у приказаном роману, закључује Симон Симоновић.

Још један напис подстакнут штампањем превода овог романа јесте чланак „Орвелова фатална 1984. година” у броју за мај 1970. године (стр. 445-448) титоградског часописа *Стварање*. Аутор овог приказа, Миро Главуртић, под потпуно истим називом и са идентичном садржином, објавио је чланак без икаквих измена и у септембарском броју краљевачког часописа *Октобар* за исту годину (стр. 16). Он назива предметно дело антиутопијским, али тврди да оно није резултат књижевне моде, већ је створено као последица пишчеве медитације над стварним и недавним историјским догађајима. На основу тих догађаја, Орвел је логички и историјски

извукао *парадоксални мрак*, створивши убедљиву визију у којој карикира такозвани „енглсоц” – то јест, енглески социјализам, и пројектује га у будућност у виду застрашујућег *елефантијазиса*, подвлачи критичар. Овим својим делом Орвел нас уверава у постојање језивог парадокса историје, а то је да у будућности нема шта више да се деси, па друштво које је насликано у приказаном роману живи у историји, наводи аутор чланка. У закључку Главуртић разматра стилске особине романа *1984*, инсистирајући на томе да, иако Орвел саопштава свој страх и слутње користећи средства књижевника, ипак овог писца одликује стил политичара који тежи да што сугестивније својим делом изврши мобилизацију којом би зауставио тај историјски механизам самоуништења помоћу страха и лажи.

Београдски лист *Студент* 1971. године у наставцима објављује превод одломака из романа *Животињска фарма*, пропраћен кратком белешком „George Orwell” у броју за 20. април (стр. 11). Иако непотписана, она вероватно потиче из пера преводалица (Александар Костић и Ранко Мاستиловић) и, мада не садржи никакве критичке судове или оцене Орвеловог стваралаштва, важна је као прво спомињање предметног романа у нашој књижевној критици. Иако је преведен на четрнаест језика и продат на матерњем језичком подручју у преко милион примерака, и овај Орвелов роман као и *1984* остаје без икаквог критичког осврта на нашем подручју више од две деценије, али ту су главну улогу сигурно одиграли неки други – а не чисто књижевни – фактори.

Предговор за наше издање романа *Животињска фарма* 1974. године (стр. 5-15) написао је Лео Матес, који је такође био аутор предговора за превод романа *1984*. У ова два дела Орвел литерарним средствима изражава своје доживљавање света, пошто није равнодушан пред проблемима друштвене неправде у садашњем судбоносном тренутку историје, сматра критичар. Он тврди да због тога *Животињска фарма* не може бити третирана са чисто књижевно-естетског аспекта, уз занемаривање оног друштвено-политичког, односно, историјског тренутка настанка овог дела. Визија развоја будућности коју Орвел износи у своја два романа јесте стравична, али тиме што је у предметном роману прибегаво животињским ликовима, он је само изразио тежњу да се тематски његово дело не повеже са било каквим стварним збивањима у свету, већ да помоћу њега, кроз истину представљену симболима, упозори на претње које носи будућност, прецизира Матес. Он сматра да Орвелов роман нема никакву изричиту мобилизацијску поруку, већ само позива читаоца да размисли и да се припреми на све замке које га очекују. Приказивач такође оцењује да је погрешно то што се сувише велики значај приписује сличности неких елемената фабуне романа са догађајима из прошлости, јер је по његовом мишљењу – сасвим супротно томе – Орвел окренут према буду-

ћности и жели да читаоца подстакне на размишљање о њој. Отуда и карикирано приказивање елемената из стварности у његовом роману, управо ради истицања опасности које вребају човечанство у тој будућности и упозоравања да је потребно борити се против *злоупотребе* речи, додаје критичар. У закључном делу предговора аутор указује на чињеницу да се Орвел није овде зауставио у свом деловању, већ и његово наредно дело – роман *1984* – представља наставак тог истог упозорења, као и да ниједан од та два романа, упркос томе што је протекло много времена од њиховог објављивања, не бисмо могли назвати застарелим, мада нам је јасно да се Орвелова предвиђања нису у потпуности обистинила. Па ипак, иако се пропаст коју је у својим делима приказао Орвел није остварила, „потреба упозорења ипак није била узалудна, можда је чак била и допринос отклањању опасности”, закључује Лео Матес.

Никша Глиго, аутор приказа „George Orwell: *Животињска фарма*” у загребачком часопису *Тека*, за јесен 1974. године (стр. 1483-1484), тврди да је то дело за нас занимљиво због Орвеловог критичког утопизма, његовог захтева да се спроведе политизација књижевности и упоређивања са романом *1984* помоћу којег се може оценити сазревање Орвеловог стила. Аутор чланка даље истиче да се не исплати постављати питање актуелности садржаја Орвелове политичке ангажованости само на основу предметног романа, јер је тај садржај већ типизиран, али такође не смемо овај роман посматрати ни само као бајку, због пречестих алузија које указују на тумачење конкретних ситуација. На основу тога, он закључује да су изабрана литерарна техника и пишчев императив политичког деловања у овом роману неусклађени, па зато симболи губе смисао свог значења на коме је била заснована читава конструкција дела и претварају се у нејасне визије. Осим тога, у *Животињској фарми* би тешко могла да се нађе потврда потребе за политичком ангажованошћу у књижевности да иза тог романа није уследила *1984*, дело у коме је визија врлог, новог света реализована до савршене конкретности, закључује Никша Глиго.

У броју за период од 12. до 26. децембра 1974. године (стр. 12), загребачко *Око* доноси под насловом „Преображаји и упозорења” два приказа Џемалудина Алића, од којих се први односи на управо објављено друго издање превода романа *Животињска фарма*. Критичар подвлачи алегоричност, многозначност и вишеслојност садржаја предметног дела, и поред привидне јасноће и једноставности његових порука. Кроз животињске ликове Орвел у ствари говори о човеку, бунећи се против тираније и залажући се за победу људских вредности у хуманизованом друштву, истиче приказивач. Говорећи о Орвеловом стилу, Алић указује на скоро математичку тачност, лишену претеривања или сувишних апстракција,

као и на одмереност и перфекцију приповедања, што све доприноси упечатљивости упозорења које нам упућује британски писац својим делом.

Још један од есеја чији је аутор Матеј Мужина, под насловом „Орвел и његова басна *Животињска фарма*”, доноси загребачка *Књижевна смотра* 1975. године (стр. 17-28). Критичар доказује на основу елемената из Орвеловог живота да услед сопственог искуства овај писац не прихвата модерну цивилизацију, чију пропаст предвиђа у својим делима. Говорећи о његовој приповедачкој техници, аутор есеја тврди да се Орвел увек држи на дистанци као објективан, незаинтересован посматрач, па стога намерно избегава да тумачи чињенице, него их само региструје. Овакав поступак, којим се примењује емоционална дистанцираност писца од животних ситуација, типичан је за модерну књижевност, истиче приказивач, али додаје да Орвел притом жели и да живи у некој ситуацији и да је види као предмет посматрања, што је немогуће. Тематски се Орвелово стваралаштво одређује као *ангажована* проза, а нарочито његова критика тоталитаризма као система и начина живота којим се уништава индивидуализам, констатује аутор чланка. Иако наводи да Орвел опомиње против сваке врсте тоталитаризма, он са друге стране тврди да је у *Животињској фарми* политичка сврха енглеског писца била да разоткрије *мит о совјетском друштву*, па као доказ за то указује на кореспонденцију многих догађаја у предметном роману са историјским догађајима током револуције у Русији. Облик басне послужио је Орвелу као средство симплификације због своје имперсоналне форме приповедања, како би његово дело добило и општи значај, чему доприносе и веома духовите, једноставно изречене генерализације пуне описа детаља, закључује Матеј Мужина.

Приказ Предрага Протића „Животиње и људи (*Животињска фарма*, роман Џорџа Орвела)”, објављен у београдској *Илустрованој политици* за 4. фебруар 1975. године (стр. 59), започиње чудном констатацијом од само две речи: „Поражавајућа књига”. Узроке за настајање оваквог дела, које истовремено назива антиутопијом и бајком, критичар види у савременој ситуацији у доба када је Орвел писао тај свој роман и указује на то да се у њему могу препознати неки историјски догађаји, као и савремене личности. Међутим, аутор чланка сматра да је од тога у овом делу неупоредиво важнији стравични механизам који *поражава* читаоца и улива му осећање језе пред поруком романа који представља речито упозорење на то да је човекова природа предодређена да буде зла и да све оно што он дотакне постаје зло.

Предговор „Стазе Ерика Блера (У поводу Орвелове публицистике)” за књигу *Зашто пишем и други есеји* (стр. 5-20), која је уврштена у његова изабрана дела 1983. године, написао је Владимир Роксандић. Иако је већи део овог чланка посвећен Орвеловој есејистици, у њему има говора и о

најзначајнијим романима енглеског књижевника. Орвелови романи, исто као и његови есеји, одликују се тиме што им је конструкција прорачуната и унапред задата, а писац се свесно одриче неисцрпних поетских могућности језика, представљајући неке проблеме о слободи и истинитости који су веома битни за одређивање структуре савременог света, истиче критичар. Он 1984 назива негативном утопијом, а *Животињску фарму* саркастичном бајком, оправдавајући Орвелов избор тематике и његову опседнутост тоталитаризмом, нарочито ако се узме у обзир све што је писац лично проживео. У другом делу предговора аутор детаљно објашњава који су то елементи из Орвеловог живота највише утицали на његово стваралаштво, а у закључку говори о бесперспективности идеја за које се он залагао.

Титоградски часопис *Стварање* у броју за мај 1978. године (стр. 676-677) доноси чланак Зорана Живковића „Тријумф антиутопије”, подстакнут другим издањем Орвелове 1984 и Хакслијевог романа *Врли нови свет* претходне године. Сврставши ове романи међу прворазредна дела научне фантастике и врхунска литерарна остварења двадесетог века, критичар указује на то да су разлози због којих је Орвелов роман распродат и у првом издању (пре готово пуних десет година) и у другом издању измењени. У том смислу, он објашњава да су пре једне деценије код нас вредности овог романа тумачене као натуралистичка алегорија на рачун тоталитарних система који су заиста тада постојали, па као примере за ову тврдњу наводи стравични стаљинистички облик владавине, као и моделе из великих далекоисточних држава. Будући да су у међувремену ти тоталитарни системи доведени до крајности, предметни роман постао је изузетно ангажовано дело, као *протестна књига*, закључује Зоран Живковић.

Суботички часопис *Руковет* у двоброју за новембар-децембар 1980. године (стр. 665-666) објављује чланак Изета Ханџића „Алегорија тоталитаризма”, у коме аутор тврди да је роман *Животињска фарма* ганутљива и горка романсирана гротеска. Не слажући се са оценом других критичара да овај роман припада жанру било фантастике било утопије, приказивач га одређује као велику метафору и алегорију, јер читалац стално препознаје реалност. Идејна основа приказаног дела је Орвелово страховање од тоталитаризма и опомена да радња овог романа може да се претвори у реалност, прецизира Ханџић, у закључку упућујући похвале Орвеловој поетици која је пуна асоцијација на реално.

У броју за мај 1981. године (стр. 312-321), београдски *Савременик* уз превод приповедака Х. Џ. Велса и Хулија Кортасара објављује и чланак Бранка Анђића „Привиђење, или шта већ беше” у коме приликом општег одређивања одлика фантастике, углавном говорећи о стваралаштву два већ споменутог писца, аутор кратко дотиче и Орвелов роман 1984. Напоме-

нувши у уводу да дела која се сврставају у фантастику својом сопственом организацијом успостављају одступање од нормативног система, критичар у даљем тексту објашњава због чега овај Орвелов роман – у складу са изнетим мишљењем – не спада у домен фантастике. Наиме, у предметном делу представљен је потпуно заокружен свет без икаквих раскорака унутар текста, и управо због те унутрашње кохерентности, ненарушене логике и уверљивости оно има велики успех код читалаца, тврди аутор чланка. Пошто овај роман ни у чему не одступа од почетних премиса, без обзира на то што су оне плод књижевне конструкције а не друштвеног искуства, читалац није забринут пред одступањима у односу на стварни свет, јер је у тренутку када је почео да чита овај роман пристао на те измишљене премисе, а унутар света који је у њему приказан нема никаквог раскорака, па стога у Орвеловој *1984* нема ни фантастике, закључује Анђић.

Трећи програм Радио-Београда у броју за пролеће 1983. године (стр. 207-225) објављује чланак чији је аутор Димитриј Рупел, под насловом „Око године 1984”, а поводом приближавања године о којој говори истомени Орвелов роман. Критичар започиње чланак напоменом да се у средишту овог романа налази време, а да се писац бави суштином друштвених и политичких уређења која владају широм света. Орвеловом заслугом, ова година постала је судбоносна, јер побуђује *страх и страву*, и око ње су исплетени митови и алузије, додаје аутор приказа. Он даље тврди да је енглески писац модерно доба у свом роману представио као непријатно, уз елементе страшног песимизма и далекосежне критике, па се стога за његово исходиште не би могло рећи нити да је еволуционистичко нити да је прогресистичко. У погледу примењеног приповедачког поступка, приказивач износи констатацију да је Орвелов текст у чврстој вези са модернизмом, а да писац имплицитно полемише са авангардизмом и иновацијама по сваку цену. Орвелова порука у овом делу јесте да је свет грозан, али да човек против тога ништа не може да предузме, осим да ишчекује крај, односно да траје до истека времена које му је стављено на располагање, објашњава аутор чланка. Он затим повлачи паралелу између романа *1984* и Кафкиног *Процеса*, сматрајући да Орвелово дело по много чему личи на овај роман, а нарочито по томе што писац не види излаз из сумануте ситуације. Истичући да *1984* спада у кључна дела модерне европске књижевности, и поред тога што је Орвелу замерано да није довољно ангажован и радикалан, Димитриј Рупел закључује да је у приказаном роману, у коме су представљене страва и тескоба модерног времена, наликана гола суштина социјалистичког реализма.

Ново, четврто издање превода Орвеловог романа *1984*, управо у години која представља наслов тог дела, пропратила је кратка „Белешка о писцу” (стр. 285) анонимног аутора (коју је вероватно саставио преводи-

лац – Влада Стојиљковић). Њен већи део састоји се од најосновнијих библиографских података о енглеском писцу и његовим најзначајнијим романима. Аутор белешке истиче да је тек својом сатиром *Животињска фарма* Орвел стекао популарност код шире читалачке публике, јер је у том делу у литерарној форми изразио своја политичка схватања да би се обрачунао са политиком вођеном после Другог светског рата. Критичар сматра да је 1984 Орвелово најбоље дело, а тематски га одређује као визију тоталитарне државе у којој владају беда и глад, а човек као личност потпуно је деградиран. Тумачећи предметни роман као Орвелов протест против тенденција које би могле да усмере историју у том правцу, приказивач затим указује на одлике по којима тај роман спада у дела чија вредност не застарева, као што су снага пишчеве имагинације, уверљивост и реалистичност, приповедачка вештина и *дубоки хуманизам*.

Нишка *Градина* у двоброју за јануар и фебруар 1984. године објављује један за другим два чланка о овом роману. Аутор приказа „Орвелова 1984 – између утопијског и стварног” (стр. 5-11), Бојан Јовановић, тумачи предметно дело као литерарну визију Орвеловог модела тоталитарног система, али и као његову опомену савременом свету. Имајући у виду друштвено-политичка и културна догађања у доба настајања овог дела, које је писано одмах по завршетку Другог светског рата, критичар наглашава да оно приказује неке тенденције и могуће негативне консеквенце нашег доба, па се може назвати антиутопијом. Инсистирајући на врло убедљивом осликавању егзистенцијалне узнемирености и немоћи појединца, есејист истиче да приказани роман истовремено имплицира и Орвелово немирење са тадашњом реалношћу, као и његову критику дехуманизовања стварности, и то са застрашујућом уверљивошћу. Ужас визије енглеског писца је управо у томе да је она могућа и да су у њој препознатљиви неки елементи савремене стварности, па стога роман 1984 пре свега представља опомену човечанству, закључује Бојан Јовановић.

У истом двоброју нишке *Градине* објављен је и чланак Младена Јовановића „Новиговорити – језик у Орвеловој 1984” (стр. 12-23), чија је суштина пре лингвистичке него књижевне природе. У уводном делу написа говори се уопштено о појму утопије, а затим се указује на појаву негативне утопије или дистопије почетком двадесетог века, у виду књижевних дела у којима су приказане најстрашније ноћне море, а као најпознатији примери за тај жанр наведени су Хакслијев *Врли нови свет*, Замјатинов роман *Ми* и предметно Орвелово дело. У та три романа су до крајњих граница развијене извесне негативне тенденције које се већ осећају у садашњости, тако да би светови које њихови аутори приказују уколико се нешто не предузме заиста могли да постану стварни, истиче аутор написа и додаје да функција негативних утопија управо и јесте да упозоре човека

на такву опасност. Преостали део чланка посвећен је анализи Орвеловог новиговорити – језика, уз инсистирање Младена Јовановића на томе да су људски језик и изванјезичка стварност узајамно зависни.

Чланак занимљивог назива – „1984 или 1985”, чији је аутор Гордана Б. Тодоровић, објављен је у двоброју за јануар и фебруар 1984. године (стр. 189-190) београдског *Савременика*. У њему аутор повлачи паралелу између Орвелове 1984 и знатно касније објављеног дела Антонија Берцеса *Хиљаду деветсто осамдесет пета* (1978). Указавши на чињеницу да је Берцес необичан писац, као и на живост и динамичност, ироничност и супериорну духовитост његовог стваралаштва, приказивач подвлачи јасну асоцијацију радње предметног дела на Орвелов роман, садржану још у наслову чланка. Критичарка затим објашњава да управо у првом делу своје књиге Берцес даје коментар романа 1984, док у другом приказује своје сопствено виђење будућности и имагинарну слику хаоса у британској привреди. На крају приказаног дела, слично као и Орвел у 1984, Берцес показује своју веру у човекову домишљатост и генијалност да се, и поред непредвиђених опасности, извуче из најтежих ситуација, закључује Тодоровићева.

Пишући такође о овом Орвеловом роману, Жика Богдановић у чланку „Орвел, 1984, и будућност која је прошла”, објављеном у београдској *Борби* за 14-15. јануар 1984. године (стр. 12), то дело назива антиутопијским романом о будућности за коју нема наде и апокалиптичком визијом сутрашњице, у којој ће бирократска тиранија безусловно тријумфовати. Аутор чланка затим повлачи паралелу између Орвела и Кафке и подвлачи суморну кафкијанску црту у роману 1984. Напоменувши да бисмо се једног дана и не знајући како могли обрести у свету који Орвел приказује у свом делу, аутор приказа истиче и шире социоисторијско значење предметног романа, као и то да енглески књижевник у 1984 поставља и питања филозофске, психолошке и моралне природе. Закључивши на основу свих изнетих елемената да ову Орвелову књигу ипак никако не можемо назвати антиутопијском, зато што енглески списатељ није само замишљао, него је описивао доста тога што је већ у пуном замаху, Богдановић оцењује да су три деценије које су протекле од писања 1984 оспориле истинитост Орвелове *праволинијске дијалектике*, као и да се орвеловска визија „све мање читује као неумитна историјска реалност”.

Београдска *Борба* у двоброју за 5-6. мај 1984. године (стр. 12) доноси чланак Вука Крњевића „Орвелово пробијање”, а исти напис, само мало скраћен, биће објављен и у београдској *Политици* за 12. мај те године (стр. 9). Аутор приказа даје историјско-политичку слику савременог света, која се битно разликује од Орвелових предвиђања, па чак говори и о послератној ситуацији у нашој земљи, величајући појаву покрета несвр-

станости која је спречила поделу света на две велике агломерације са различитим идеологијама – као што је то случај у књизи 1984. Међутим, он одмах напомиње да постоји нешто по чему је Орвел и данас актуелан, а то је идеја о исправљању историјских чињеница и подређивању свега идеолошкој равни, као и да је један од предуслова за духовно ослобађање у таквој ситуацији „пробијање владајуће свијести”, које је оцењено као утопијско. Управо по појмовном лимитирању језика у садашњости, брисању прошлости у језику и обликовању језика и историје, Орвелова негативна утопија је и даље актуелна, истиче аутор чланка, па затим илуструје своју теорију на примеру српског народа, који је све од XIV века па до Другог светског рата био под притиском моћнијих држава које су покушавале да униште свако сећање на прошлост и традицију. На крају чланка Крњевић замера Орвелу на крутости и наивности утопијске визије у односу на постојећи, много рафинованији и ефикаснији тоталитаризам, али закључује да је 1984 ипак ближа години када је тај роман писан (1948) него години на коју се односи, и то због тога што се свет у међувремену усавршио и у подјармљивању и у отпору.

Предраг Палавестра у београдској *Књижевној речи* на лето 1984. године (стр. 6) објављује чланак „Порука из Орвелове 1984”, поводом наступања године о којој Орвел говори у предметном роману. Сврставши ту књигу у жанр негативних утопија, и то оних мрачних, аутор приказа тврди да се Орвелова црна привиђења управо остварују пред нашим очима, али да 1984 не треба посматрати ни искључиво са књижевног ни само са историјског гледишта, већ је треба схватити као глобалну метафору о перспективама данашње цивилизације. Упоређујући стварност у години о којој говори роман са Орвеловом забринутотошћу и грозном визијом црне будућности, аутор чланка подвлачи да је људска трагедија коју приказује енглески романописац за њега последица тоталног отуђења човечанства. Критичару, најзад, претње које Орвел износи у свом роману не изгледају нестварне, већ мисли да се у њима могу препознати и неке одлике савремене цивилизације, па због тога визију коју енглески писац открива у предметном делу не треба схватити као пророчанство или упозорење, него као метафору за свет који треба избећи јер у њему влада тоталитарно безумље. У том циљу, обавеза је и природно право писца и интелектуалаца да спрече такве манипулације и онемогуће победу контроле мишљења и личности, закључује Предраг Палавестра.

Аутор чланка „Негативна утопија у 1984”, објављеног у београдским *Књижевним новинама* за 1. децембар 1984. године (стр. 17), Јасмина Лукић, између осталог говори и о визији будућности коју је Орвел створио у свом роману пре више од три деценије, излажући доказе за релевантност пишчеве утопијске пројекције. Већи део чланка посвећен је поређењу

1984 са филмовима „Дан после” и „Прекретница”, као и излагању типологије утопијских пројеката коју у свом делу *Фантастично у књижевности* износи Е. С. Рабкин. Према таквој класификацији, Орвелов роман би спадао међу дела која нису везана за тренутна реална искуства или за неки одређени корпус знања, подвлачи аутор приказа. Иако полази од извесних реалних искустава, писац их селекционише и хипертрофира, а осим тога и допуњава сазнањима о технолошкој цивилизацији која су му доступна, наглашава приказивач, оцењујући предметно дело као негативну утопију. Аутор чланка додаје да стварност у 1984. години не потврђује Орвелова предвиђања као што је то могло раније да се очекује, пошто свет у тој години изгледа другачије него у приказаном роману, што не значи да је бољи, али показује да се Орвел ипак преварио у својим *злослутним предсказањима*. Ово је један нови мотив за читање чувеног Орвеловог дела, на *изокренути* начин, што само по себи много говори о природи нашег времена, закључује Лукићева.

Иво Видан у есеју „Крлежа и Орвел”, објављеном у двоброју загребачке *Републике* за март и април 1988. године (стр. 169-187), повлачи паралелу између ова два књижевника, указујући на тематске и стилске разлике и сличности њихових дела. Одредивши их као писце који припадају предратној европској левици, критичар напомиње да је поређење Крлеже и Орвела потекло из ванкњижевне ситуације, то јест, њиховог односа према историјском, културном и друштвеном контексту. У том смислу, карактеристике Орвеловог животног опредељења, али и књижевног ангажмана, могу се наћи још у време када је он учествовао у шпанском грађанском рату, а у својим делима исказивао полемичност и сугестивност, подвлачи аутор чланка, па ту тврдњу илуструје примерима из предратног Орвеловог романа *Излазак на ваздух*. Пишући свесно и намерно реалистичким стилем, Орвел тај реализам користи као „средство анализе, пјесничке идиосинкразије и комедије”, на приземан и експлицитан начин, подвлачи приказивач, али додаје да је занимљиво то што већ у овом делу писац приказује неке своје опсесивне слике будућег света. Роман *Животињска фарма* Иво Видан назива алегоријском конструкцијом, а 1984 носталгијском причом, испричаном бенигно и са хумором, али и уз дубоку интуицију и до екстрема доведену политичку имагинацију писца који је још тада схватио да ће у будућем полицијском свету владати сиромаштво и сивило.

У чланку „Научна фантастика и антиутопија”, који доносе београдски *Видици* у двоброју за април и мај 1988. године (стр. 221-224), Вера Јанићијевић између осталог говори и о романима 1984 и *Врли нови свет*. Она ова два дела сврстава у научну фантастику, као жанр који испитује застрашујуће претпоставке новог доба, а још уже их дефинише као антиутопије,

односно, књиге којима се антиципира дехуманизација друштвеног система. Тема Орвеловог романа је контрола друштва помоћу политике, негирање појединца и обезвређивање индивидуалности, све до постизања униформности у понашању човека као стереотипног бића са испраним мозгом, напомиње приказивач. Ова два романа упућују поруку и опомену читаоцу који је оптерећен страхом и слутњом, закључује Вера Јанићијевић и пита се да ли су то заиста само пројекције или можда варијанте стварног живота у некој могућој будућности.

* * *

Иако се први одједи на стваралаштво Џорџа Орвела у нашој књижевној критици јављају још почетком педесетих година, они су веома малог обима и чисто информативне садржине, па стога готово занемарљиви. Права реакција наших критичара уследиће тек крајем шездесетих година, после објављивања превода његовог романа *Хиљаду девет стотина осамдесет четврта*, са закашњењем од двадесет година. Још дуже ће наши читаоци чекати на превод другог значајног дела овог енглеског романијера – романа *Животињска фарма* – готово тридесет година, иако су оба романа већ преведена на готово све светске језике и објављивана у милионским тиражима не само на матерњем језичком подручју него и широм света. И код нас ће ови Орвелови романи, који су штампани у више издања, а и неколико пута у оквиру сабраних дела, наићи на изванредан пријем и стећи популарност код шире читалачке публике, те је барем овај чисто комерцијални моменат могао да натера наше издаваче да мало пожуре са њиховим објављивањем, уколико нису ценили књижевну вредност тих дела. Очигледно је да ово занемаривање Орвелових романа није случајно, као и то да су до њега вероватно довели неки други фактори, који су много мање књижевни, а много више друштвено-политички, јер су тадашње власти вероватно зазирале од нескривене алузије у тим делима на диктатуру у неким социјалистичким земљама – на шта указује и чињеница да је *Животињска фарма* први пут на нашем језику штампана ван земље, у Немачкој.

Оно што је такође занимљиво, то је чињеница да су сви написи у нашој критици посвећени једном од ова два романа – позната по такозваном *Орвеловом социјализму*, али се, на жалост, садржина тих чланака више односи на друштвено-политички аспект него на литерарне одлике самих дела. Наиме, нашим ауторима је изгледало веома важно да протумаче да ли се диктатура која се нашла на удару Орвелове алегоричне сатире може повезати са стаљинизмом или са макартизмом, док има и оних критичара који су поруку ових романа схватили као уопштени – али и потпуно оправдани – протест, опомену и упозорење на опасност од пропасти чо-

векове личности пред тоталитарном супердржавом за коју су писцу као узор послужили заједно нацистичко-фашистички и стаљинистички култ. При томе се у свим написима истичу отвореност, искреност и универзализам овог романописца, али и његов мрачни песимизам, далекосежна критика, па чак и загрижљивост његове сатире. Разлог за то је да су Орвелова дела ипак заснована на неким догађајима који су се заиста одиграли, и то на пишчеве очи, те да су она поткрепљена чињеницама из стварности, чиме се потврђује њихова савременост. Од карактеристика енглеског књижевника у нашој критици још су запажени његов интегритет, доследност, храброст и фасцинација суровошћу и силом, савременост и духовитост која иде до гротескности, а најчешће га пореде са Хакслијем, али и са Замјатином, Кафком и Лондоном. Истакнуте су симболичност и алегоричност садржаја романа *Животињска фарма*, који је, и поред привидне једноставности и јасне упечатљиве поруке, оцењен као многозначно и вишеслојно дело. Оно што се Орвелу највише замера, то је једностраност његових романа у тематском смислу, јер су сви елементи фабуле сконцентрисани на политичке односе које та дела приказују, па им недостаје напетости, а исто тако се као недостатак истиче и зачуђујућа сличност између разних његових романа, у којима писац користи већ застарелу експлицитну литерарну технику. Орвелове романе наши критичари најчешће називају антиутопијским и сложни су у оцени целокупног његовог стваралаштва као ангажоване прозе.

Велико интересовање наше критике поново ће побудити роман 1984 у години која се спомиње у наслову тог дела, а која је захваљујући њему постала једна од година које се сматрају судбоносним, када ће код нас бити објављено и ново издање превода тог романа, и то два пута, као и бројни прикази подстакнути тим издањем. Поново ће наши аутори скретати пажњу на актуелност и вредност овог дела, као одлике које никада не застаревају, а хвалиће и пишчев таленат и имагинацију, уверљиво казивање, необичну фабулу, реалистички приказане ликове и атмосферу, вешто вођење радње, неочекиване обрте, дубоки хуманизам и убедљиво осликавање егзистенцијалне узнемирености и немоћи појединца. Неки приказивачи инсистираће на томе да се слика савременог света битно разликује од Орвелових предвиђања, па ће му замерати на крутости и наивности утопијске визије у односу на постојеће форме тоталитаристичке праксе, док ће други тврдити да се његове мрачне претње остварују већ пред нашим очима.

Интересовање за Орвелова дела наставиће се и после издвојеног периода, па ће *Животињска фарма* поново бити објављена 1995. (београдски „Дивит”, у преводу Вере Лебовић), 2000. (Београд, „Издавачка радионица С&З”, преводилац Ђурић Срђан), два пута 2001. (Београд, „З. Крстић”, у

преводу Митровић Снежане и београдски „Libretto”, преводац Зоран Јефтић) и 2004. године (београдске „Новости”, такође у преводу Зорана Јефтића). Роман *1984* прештампан је у преводу Владе Стојиљковића 1999. (београдска „Чигоја штампа”) и 2000. (Београд, „Verzal press”), а 2004. године објављен је превод Светлане Стаменић (београдски „Libretto”). И у нашој књижевној периодици ће такође бити подсећања на Орвелове романе, али о тим написима овде неће бити говора пошто је у питању знатно смањено говорно подручје као резултат распада бивше Југославије. Ипак, издвајају се два приказа, од којих је први – „Шта је Орвел хтео да каже: Пет деценија *Животињске фарме*”, чији је аутор Светлана Кнежевић, објављен у београдској *Политици*, 2. септембра 1995. године (стр. 19), а други, чији је аутор Душан Марковић, у књижевном часопису студената Филолошког факултета у Београду, *Знак* за 2003. годину (стр. 38-45), под насловом „Поновно читање Орвела”.

Може се, дакле, закључити да је истраживање показало да је током обухваћеног периода Џорџ Орвел уживао изванредан успех не само код наше читалачке публике, о чему сведочи велики број издања превода његових дела, него и у круговима књижевних критичара на српскохрватској језичкој територији, јер су као резултат анализе критичке рецепције његовог романескног стваралаштва забележене чак тридесет и три библиографске јединице, по чему се Орвел налази, одмах после Греама Грина и Вилијама Голдинга, међу најпопуларнијим британским писцима у нашој послератној критици. Стога се, упркос чињеници да се са превођењем његових главних дела – романа *Животињска фарма* и *Хиљаду девет стотина осамдесет четврта* – каснило две, односно три деценије, рецепција Орвеловог опуса може оценити као задовољавајућа, како у преводној књижевности, тако и у области књижевне критике.